Цана асобнага № 30 кап.

Вольная Беларусь

Тыдневік палітычны і літэратурны.

Умовы падпіскі:
На год...... 12р. —
На поўгода.... 7р. —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захараўская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

Ніхай жыве Нізалежная Беларусь!

№ 20-21. 1918 г. 9-го чэрвеня 1918 г. № 20-21.

Лірнік.

Хто лірніка з вас знаў? Хто ведаў з вас старога,
Які с кійком ў руцэ ўвесь край наш абхадзіў?
Памёр, памёр сівы! Свой дар панёс да Бога,
Што ліру даў яму і песьню прысудзіў.
Хто бачыў з вас яго, сідзячым на кургане
Тагды, як зачынаў румяніцца усход?
Ен там любіў сьпеваць, што некалі поўстане
І будзе вольна жыць каханы ім народ.
Шуміць вяршынай дуб — падзеі ўспамінае,
Каторых сьведкаю зрабіўся на жыцці.
А лірнік наш стары с шумоў тых сьпеў складае—
Рука на корбе сьпіць у чароўным забыцці.
Праходзіць слава ўся — аб ёй народ забыўся!—
Князі, і воіны, і меські люд, і кмет,
Які ні менш баяр старынаю гардзіўся...
І, сам ні знаючы, раняе сьлёзы дзед.

А. Гарун.

Дзьве страты.

Вот ужо другі год, як вясна адбірае у нас нашых лепшых людзей. Летась у весну, 26 (12) мая, пайшоў да Бога сьвечкаю М. Богдановіч, а сяголета у адзін дзень, 20-го мая, памерлі двое: К. Каганец і новы песьняр, малады вясковы хлопец, Ф. Калінка (А. Петрашкевіч).

К. Каганец (Казімер Кастравіцкі) належыць да найстарэйшых песьняроў беларускага адраджэння. Гэта ен, у пору страшэннай нацыянальнай цішы на Беларусі, зьвяртаўся да Бога у такіх хвалюючых душу словах: «О, Божэ, Спасе наш! Ты міласьць нам пакаж, з няволі вызваль нас!» Цяпер гэта песьня пераложана на ноты... К. Каганец выступіў на беларускі шлях у самую дзікую пару Александраўскай рэакцыі. Сыстэма абрусіцельства была у поўным росквіце. У той час, - кажэ А. Уласаў, блізка знаўшы К. Каганца,—назвацца гімназісту беларусам было тое самае, што зрабіць вялікі чын Муцыя Сцэвалы, або голым прайсьці па вуліцы. І ніпрыменна выгналі б з гімназіі за такую крамолу, бо для царскіх чыноўнікаў ні беларусаў, ні Беларусі ні было; быў толькі «истинно-русскій край» с «истинно-русскими людьми» на Беларусі. Але «ад барадатай прысадзістай постаці Каганца, насіўшаго дэманстратыўна кажух і боты і падпіразанаго чорна-рускім поясам», ніша А. Уласаў: «веяло моцнай, нінарушнай, як скала, верай, што «Беларусь трэба падымаць».

К. Каганец, як ідэйна-грамадзкі працаўнік, вядомы ні толькі беларускай інтэлігенцыі, але і шырокім колам дзеячоў асвабадзіцельнаго руху 900 гадоў. Ен быў адзін с тых, хто палажыў пачатак Беларускай Соцыялістычнай Грамадзе у 900 годах. Каганец пісэў граматыку беларускай мовы у той час, як беларускі друк быў забаронены.

У творах Каганца адбіваецца старасьвецкая Беларусь, атуленая пушчамі, лугамі, абвеяная казкамі зруйнованых замчышч беларускіх князеў. Каганец быў сын народу, дух «з беларускай пушчы».

С твораў К. Каганца у «Вольнай Беларусі» за 1917 год было надруковано: „Новасадзкае Замчышчо“, «Засульскія Турэ», «Ваўчок» і «Халера 40-го року».

Ф. Калінка памер на 24 г. свайго жыцця. Да апошняго часу, на працягу васьмі гадоў, с пачатку у «Нашай Ніві» у «Маладой Беларусі» і у «Беларусе», а потым у «Вольнай Беларусі» і у «Беларускім Шляху» спатыкалі мы яго сялянскія лірычныя і гумарыстычныя вершы. Поэзія яго простая і шчырая, пісаная мазольнаю рукою селяніна-хлебароба. Калінка — ціхі салоўка беларускіх зяленых далін. Вішневы садок, зялены дуб, язьмін, думкі ратая, бытавыя абразкі сялянскаго і дробна-шляхоцкаго жыцця — вот матывы яго творчасьці. Ф. Калінка—поэт-хлебароб. У яго песьнях адбіваюцца ціхія, задумленыя беларускія пэйзажы, простыя думкі селяніна-хлебароба, каторы рысуе быт свайго жыцця. Яго сумная і падчас гумарыстычная поэзія паказвае нам у простых, ніштучных формах шчырасьць душы, парыванні да чагось лепшаго, сьветлаго і сьвяточнаго.

Калінка, скончыўшы усяго пачатковую народную школку, рваўся да навукі у горад, але варункі жыцця беднаго ратая рэдка каму гэта пазваляюць. У свaей ваколіцы (Вілейскі павет) ен пашыраў беларускае друкованае слово і ідэю беларускаго адраджэння.

— ь —

Цукраварні на Беларусі.

(*Страніца з гісторыі прамысловасьці на Беларусі.*)

Быў час, калі на Беларусі рабілі свой цукер і ні было патрэбы купляць яго у чужой староньцы. Праўда, даўнейшыя людзі больш мелі часу, або, праўдзівей кажучы, больш былі працавіты за нас, вось дзеля таго і стараліся усе патрэбнае для жыцця рабіць у сябе, каб свае грошы аставаліся у краю.

Гэтакая разумная эканамічная пастанова прыдалася бы нам і сягоння, бо калі добра разглядзецца навакол, дык пабачым, што лішне многа ужо мы купляем, так што цьверда і пэўна можна сказаць: мы больш спажываем, чым прадуктуем.

Разумная эканамічная гасударсцьвенная гаспадарка зводзіцца да таго, каб развіваць сваімі сіламі і сваім капіталам усе тое, што край можа даць, каб зьменшыць чужы ніпатрэбны нам прывоз тых прадуктаў, якія або у нас есць, хаця і ніпераробленыя, або каторыя можна нам самым вытвâрыць.

Адным с такіх прадуктаў у нас есьць цукер. Быў час, калі амаль ні у кожнай лепшай гаспадарцы рабілі самі гаспадары цукер дамовым спосабам, с чаго і перайшлі с часам да вырабу у спэцыяльных хфабрыках. Беларускі цукер славіўся нават у Польшчы, скуль да нас прысылалі людзей дзеля навукі цукраварства. Вось затым і трэба нам разглядзецца уважна у гісторыі нашаго цукраварства.

Цукраварство у Эуропі началося у першых годах 19-аго сталецця, перайшло затым у Польшчу і адначасна на Беларусь. Есьць сьляды, што дамовым спосабам рабілі у нас цукер яшчэ у 18-ым сталецці: у пісаных кніжках «Сэкрэты Гаспадарскія» вельмі часта можна спаткаць парады, як рабіць цукер.

Цукраварство на Беларусі расцьвіло у дамовай самадзельнай хфабрыкацыі, каторая, будучы больш даступнай, здавалася быць едзінай формай, у якой цукраварная прамысловасьць магла тут здабыць моцны фундамэнт. Гэтая дамовая самадзельная хфабрыкацыя трывала у 19-ым сталецці каля 30 гадоу, прычыняючыся тым самым да развіцця і praудзівай хфабрычнай гандлевай прадукцыі, як на Беларусі, так нават і у Польшчы і на Украіні.

Першая цукраварня на Беларусі была асноване у весцы Боцькі, нідалека ад мястэчка Тыкоціна у Беластоцкім павеці. Была яна уласнасьцю графа Яна Патоцкаго і асноване была адначасна с цукраварняй у Чэнстоціцах (Польшча) і с цукраварняй у Пузьніках (Галіцыйская Украіна). З гэтых трох цукраварняу істнуець цяпер толькі адна у Чэнстоціцах, каторая так развілася, што лічыцца цяпер аднэй з найбольш вялікіх у цэлай Польшчы.

Аб цукраварні у Боцьках маем весткі досьць, праўда, скупыя. Польскі месячнік «Piast» у 1819 годзі успамінае: «У маентку Боцькі істнуець вялікая рукадзельная хфабрыка цукру з буракоу, асновано панамі Мартэном, д'Обінье і Досан.» Як відаць з гэтаго, спэцыялісты тэхнікі, збудаваушыя і пусьціушыя у ход гэтую цукраварню, былі французы, але калі па праудзі хфабрыка пачала працаваць—нам нівядома. Есць яшчэ і другая заметка аб цукраварні у Боцьках у гэтым самым месячніку «Piast» за 1830 год і датычэ больш самае тэхнікі цукраварства; стаццю напісау І. Бэлза пад загалоукам: «Аб самых новых паляпшэннях у хфабрыкацыі цукру з буракоу.»

Другою хфабрыкай цукру на Беларусі была цукраварня у Малодові, Кобрынскаго павету, аснованая праз пана Александра Скірмунта у 1830 гаду. Дата гэта ужо пэуная, бо у двох аддзельных выданнях знаходзім аб тым весткі. У біографіі Александра Скірмунта, памешчэнай у польскай «Энцыклопэдыі» Оргельбранда, як і у польскім «Слоуніку Географічным», успамінаецца, паміж іншымі яго заслугамі у развіцці роднай промысловасьці, і заслуга развівання краеваго цукраварства. З гэтых двох выданняу і даведываемся, што цукраварня у Малодові спалілася у 1835 годзі.

Меньш яшчэ маемо ведамасьцей аб двох другіх цукраварнях, якія у гэтым самым часі аснаваліся: адна у Карэлічах, Навагрудзкаго павету, а другая у Дабосьні, Бабруйскаго павету.

Аб цукраварні у Карэлічах маем ведамасьці с польскай кніжкі: «O domowym wyrobie rafinowanego cukru z burakǒw oraz o uprawie buraków na Litwie.» Кніжка выдана у 1837 годзі, як сказано у прадмові: «дзякуючы аснаваццелям першых хфабрык гэтаго гатунку на Беларусі, а асобенна найбольшай і найпрыгажэйшай у Карэлічах.» Значыцца у 1837 годзі хфабрыка у Карэлічах працавала ужо, аднака вядома, што ні натта адбегла яна ад пачальнаго простаго устройства, ні кажучы ужо аб тым, што ні натта на шырокую ногу была яна па праудзі пастаулена. Апіраемся у гэтым на ведамасьцях, што кіраунік яе, д'Обінье, у 1838 г. карыстауся з гэткіх самых прылад і спосабау, якія ужываліся тагды і у дамовай гаспадарскай прадукцыі цукру. Александар Ельскі так пісау у 1883 годзі аб цукраварні у Карэлічах: «Была тутака прад 30 гадамі вялікая цукраварня, закрылася аднак с прычыны нідахвата дроу на паліво».

Цукраварня у Дабосьні, Бабруйскаго павету, вядома нам с заметкі 1881 г., друкаванай у польскім «Слоуніку Географічным»: «Прад 30 гадамі істнавала тут першая і едзіная у значным разьмеры цукраварня, а цукер Булгака вядомы быу шырока.»

Трэба адзначыць, што наміма гандлевай прадукцыі цукру на хфабрыках, дамовая гаспадарская прадукцыя ні толькі ні спынялася, але нават рабіла канкурэнцыю і вялікім цукраварням. Пробы, каторыя добра удаваліся, шмат кніжак аб цукраварстві, якія давалі найбольш простыя і эканамічныя спосабы прадукцыі цукру, урэшці, нават мода на гэта, зрабілі тое, што дамовая гаспадарская хфабрыкацыя цукру разьвілася буйна і пачала прыцягіваць ахвочых людзей да навукі і спэцыялізацыі у гэтым.

Творцам дамовай гаспадарскай хфабрыкацыі цукру на Беларусі быу Кароль Шпакоускі, памешчык з Гродзеншчыны. Каля 1835 года Шпакоускі ясна зразумеу, што гаспадарка на Беларусі вядзецца вельмі прымітыуным спосабам, без укладывання працы у яе, без стасавання новых тэхнічых спосабау, а калі яшчэ паехау за граніцу ды пабачыу, як там прамысловасьць падносіць высока сельскую гаспадарку, пастанавіу хоць у малым размеры стварыць нешта падобнае і у сябе. І вось, дзеля таго, адкрыу у сваей весцы, Вічках, дамовую хфабрыку ды школу цукраварства. Так апісывае дамовую хфабрыкацыю цукру польскі «Tygodnik Rolniczo-Technologiczny» 1838 г. у № 33. Вучні Шпакоускаго, Нарбут і Малахоускі, са сваіх вырабоу цукру пасылалі пробы на паказ у Варшаву. У гэтым самым 1838 г. памешчык з Гродзеншчыны, Антон Корыбут-Дашкевіч, пачау у маентку сваім, Рынках, рабіць цукер з буракоу, а пасьля прынімау на навуку людзей, якія хацелі навучыцца гэтай хфабрыкацыі. Польскі «Tygodnik Rolniczo-Technologiczny» с 1849 года гэтак пішэ аб цукраварстві на Беларусі: «Хфабрыкацыя цукру з буракоу настолькі важная, як з боку значэння краевай экановіі агулам, так і з боку павышэння вартасці зямлі, а за тым і даходау сельскай гаспадаркі, што абавязкам кожнаго земяніна есьць павіннасць на сколькі можна старацца пашырыць гэтую новую галіну сельскай прамысловасці.»

Вельмі можа быць, што істнавало шмат другіх дамовых цукраварняу, але да нас дайшлі толькі глухія весткі, якія параскіданы скрозь у гадавіках старых часопісау. З гэтакіх часопісау маем весткі аб цукраварнях: у Кавепыцах Ромуальда Шпакоускаго, у Боратычах Шэмэта, у Любешові ксендза Антона Мошынскаго ды у Вадовічах—Эміля Оскеркі.

Дайшла да нас такжа вестка, што у 1838 г. аснавауся хаурус дзеля будовы цукраварні. Да хаурусу, паміж іншым, прыступілі: Марцінкевіч, Жаба, Моржыцкі ды граф Леу Путткамэр. Цукраварня гэта аднака асцована ні была дзеля таго, што былі вялікія труднасьці у сабранні грошы на аснауны фонд. Як памятка пасьля гэтай ніаснаванай цукраварні астауся: «Устава Віленскай Кампаніі для вырабу цукру з буракоу», зацьверджаная праз Гасударсцьвенны Сэнат 2 трауня 1838 г. за № 35278.

Калі дамовае цукраварство пачало хіліцца да упадку, вялікі дзеяч у развіцці краевай беларускай прамысловасьці, Александар Скірмунт, аснавау у 1860 г. адну з найвялікшых цукраварняу у Парэччы, Пінскаго павета. Гэтая цукраварня была паровай, мела найлепшыя і самыя новыя прылады, якія былі тагды у Эуропі. Адны машыны каштавалі больш за 50 тысяч рублеу. Праз дзень-ноч перараблялі у ей 1320 пудоу буракоу і прадуктавалі 60 да 70 пудоу цукроваго пяску. Буракі сеялі па часьці у Парэччы, па часьці у Альбрыхтові ды нават куплялі у суседніх маентках. Лік буракоу, якія перараблялі у 1877 г. быу 143370 пудоу. Пры добрым ураджаю дзесяціна зямлі у Парэччы давала 100 бочак цукру па 16 пудоу, што становіць 1600 пудоу, с каторых чысты даход з дзесяціны быу 140 рублеу. Развіццю цукраварні спрыяла блізкасць рэчкі Ясселды. Гадавы даход с цукраварні даходзіу да 23 тысяч рублеу. Пасьля 19 гадоу істнавання, цукраварня гэтая згарэла да шчэнту у 1879 годзі.

Апошняй цукраварняй, закрытай на Беларусі, была цукраварня у маентку Івань, Слуцкаго павету. Цукраварня гэта працавала найдаужэй на Беларусі. Аснованая у 1838 г. датрывала да 80-х г.г. 19-аго сталецця. Маентак Івань мае вельмі добрую ураджайную зямлю і належау спачатку да князеу Радзівіллау, пасьля да князеу Віттгенштэйнау, ад каторых перайшоу да прусскіх князеу Гогэнлоэ. Цукраварню у Івані трымау у пассэсыі Корказовіч, дырэктарам хфабрыкі быу Гладкоускі; закрылася яна пасьля сварак за прадукцыю буракоу паміж Протасэвічам і Корказовічам. Так піпэ польская «Gazeta Cukrownicza» з 1911 года № 11. Апроч Івані буракі сеялі у суседніх Мецявічах і у Дохтаровічах. Калі расійскі урад прыказау князю Гогэнлоэ прыняць расійскае падданство, або распрадаць маенткі яго на Беларусі, справа была так пакірована праз расійскіх чыноунікоу, што маенткі былі распрададзены за безцэнак прымусова, прычым, было пастаноулена прадаваць гэтыя маенткі толькі «істінно-русскім» людзям. Вось такім парадкам купіу маентак Івань нейкі Кар'якоу, каторы цукроварню скасавау, а на мейсцо яе паставіу «больш патрэбную» бо менш клапатлівую—вінакурню.

Цукраварні у Парэччы і у Івані закончылі гісторыю 50 - гадовай цукраварнай прамысловасьці на Беларусі.

Кароценькая гісторыя цукраварства на Беларусі паказывае ясна, што наш край можа мець свой цукер і што пры добрым развіцці хфабрыкацыі можна было бы карыстацца усюды у нас сваім уласным цукрам.

Калі нашая Беларусь стане на свае уласныя ногі, калі стане па праудзі нізалежнай, можна больш чым спадзявацца, што цукраварство у нас адродзіцца ізноу і разаўецца багата.

Інжэнер **Ромуальд Земкевіч.**

Менск 15 трауня 1918 г.

Нявольнік.

(Глядз. № 19)

III.

У полі шырокім, дзе бітва была,
Дзе лужамі кроу паміж трупау цякла
I енчыу паранены вояк у ей,
Настау безканечны, безмерны спакой.
I у ночы, як месяц па небі блішчэу,
Здавалося, кожны на небо глядзеу
З лежачых у кучах ваяк-сьмерцьвяцоу
I думау: «за што праліваецца кроу?
За вошта так многа і гора і сьлез
I гіне надзея на шчасьце, на моц?»
Глядзеу і усе клікау сьвятую любоу
Жалобна, без скаргі, без енкау, без сьлез.
А месяц сярэбны гарэу і зіяу.
«Усе гэта нядобра і стыдна», шэптау:
Ой, людзі! усе вы на сьвеці браты,—
За вошта жна сьмерцьвам прыходзіць сюды?
За што сваю душу нагамі таптаць
I жыцце дарэмна свае караташь?»
Спакой безканечны пануе увакруг...
Сабраушы ваякау сваіх і усіх слуг,
Кранууся да замку уладар Браніслау,
Вяселы і рады, што шчасьце паслау
Яму міласэрдны Збавіцель у вайне.
Сядзіць ен цяпер на прыгожым кане
I крэпка сьціскае свой меч баявы,
А думкі ніяк ні лятуць з галавы
Аб замку, аб роднай каханай дачцэ.
I дзержучы меч свой у той жа руццэ,
Ен знак дае войску зьбірацца у пуць.
I раптам, як вецяр умее дыхнуць,
Лецяць, як арлы, на канях удальцы,
Аж пыл закрывае сабой усе канцы.
Паудневае сонцо пячэ... Духата.
Імчыцца дружына, і толькі вярста
Яшчэ асталася да мейсца усяго.
Задумэуся князь і на думцы у яго
Устае-узрастае трывога-нуда
Вось рэчкі ужо паказалась вада,
I замак высокаю вежай блісцуу.
Зірнуу князь наукола, на замак зірнуу
I штосьці у сэрцы агнем запякло.
Раздумье на вум у яго наплыло,
I смутак засеу схаладзелы у душы.
«Спачыць-бы, хлапцы, у лясной нам цішы,
Пара аддыхнуць бы! Гэй, хлопцы, хутчэй
Зьлезайце с натомленых вашых каней!
Прыпыняю на хвілю; тут зробім як раз...»
Раптоуна прамовіу, уздыхаючы, князь.
I у момэнт гатовы былі малайцы,
Паселі, гутораць сабе удальцы:
«Якая сьпякота! Напіцца-б вады..
Хадзем, пашукаем на поплау туды.
Хутчэй, Савасьцьян!»—«Ні пайду я,
Грыгор.»
— «Я буду ахвочы. Ну, гайда, Прахор...»
I коуш у ваякі у руццэ мелькануу,
Устау с траукі другі, пацягнууся, зіхнуу
I у момэнт прапалі у яловым кустох,
Ажно зашумеу пад нагамі іх мох...
Пад голау свой сурдут у цяньку падаслау,
Прылег Браніслау і чуць-чуць задрэмау.
I гэтак усе войско знайходзіць спакой.
Ніхто ні гаворыць ні с кім між сабой
Прыціхлі усе і усе паляглі,
А дзень расьцілае свой сьпек па зямлі.
— «Што там ты убачыу? Чаго ты,
Прахор?—
Ай—яй! А вун Янка, глядзі і Грыгор...
Чаго яны пруцца? Ты бачыш, Дземьян?»
— «Чаго вы?»...— «Маучы, ні магу
гаварыць.
Пры лесі якая сь там парачка сьпіць.
Зірнулі—Андрэй там, здаецца, ці што...
Ці бачыш?»—«Пакінь размауляці,—на
што?..
А хто з ім?»— «Ні ведаю добра і сам:
То княжна, ці што, паказалася нам...
Скажы ваяводзі, Прахор, пабегай
Адно толькі хутка, адно пасьпешай!
Пазнаем, як сьветласьць прыкажэ яго,
Наш бацька, наш князь, а цяпер нікаго
Ні сьмейце, браткі, у гэтым вядаміць.»
— «Ну, ладна,—мы ляжэм. Бяжы, так
і быць.»
— «Уставай, наша сьветласьць, наш
князь дарагі!»
Пачуу Браніслау ад ваякі—слугі,
I, вочы адкрыушы хутчэй, запытау:
— «Што маеш? Чаго мне дрэмаць па-
мешау?»
Слуга навярнууся і, глянуушы у бок,
Насілу у трывозе прамовіць так мог:
— «Ой, мудры наш бацька! Пазволь га-
варыць:
На краю у лесі пад кусьцікам сьпіць
Хлапец і дзяучына. То бачылі мы
I самі ні знаем, ні верацца вумы...
Здаецца Андрэй там наш, верны, «Ліхі»
С сьвятлейшай дачкою вашай...»
— «Хто там такі?.
То княжна Галіна?! Ні можа то быць!
Што плуціш? Даволі, пакінь гаварыць!
I сьніцца ні можа падобнае у сьне...
Хто бачыу—вялі прывясьці да мяне!
Слуга адыйшоу. . Зноу прылег Браніслау.
Цяпер, як уперад, ен ужо ні дрэмау,
А думку трывожную у сэрцы снавау.
Віхор зашумеу, здрыганулісь кусты
I гнуцца галіны бяроз і лісты.
Дзень к вечэру бліжэй пачау падплываць
I досі дружыні ужо аддыхаць.
Як слова сказаць, малайцы падняліcь,
Сядлаюць каней. Тут як раз разданісь
I гоман і крыкі. Між цемных кустоу
Із лесу выходзяць пяць-шэсьць малайцоу,
За імі ж,—хто можа паверыць вачам?
Княжая дочка скуль зьявілася там?!
Ідзе і сьлязінкі спадаюць з вачэй,
А сьледам за ей пасьпешае Андрэй.
Пад вартай сваіх жа дружакау-ваяк.
I, відна, хлапец ні спужауся ніяк,
Бо зорка вачамі наукола глядзіць,
Быць гэта ніпрауда, быць гэта усе сьніць.
I сьмех на губах у яго зазіяу,
Як верных таварышау ен увідау.
«Ні гневайся, князю наш мудры, на нас!
Паверыць усяму настае ужо час.
Вось родная дочка прэд бацькам стаіць.»
Падвеушы віноуных, зачау гаварыць
Да сьветлаго князя. I князь мудры той,
Ні змогшы зьнясьці боль у сэрцы сваім,
Вялеу падыйсьці тром хлапцам маладым
I крэпка таго вінавайцау зьвязаць
I у замак хутчэй, у падзямелле пагнаць,
А сам жа з дачкой пешаходам пайшоу.
Смуціуся ен горка ды толькі без слоу...
А войско, тым часам, па-задзі ішло
I строгі парадак у камандзі вяло.

IV.

У камэры цеснай, панурай турмы,
У царсьцьве уладарным безпросьветнай
цьмы,
Нядолі і скаргі і жаласьці сны,—
Ляжыць на саломі нявольнік адзін.
I сыра і цемна, як у ямі якой,
У камэры гэтай, падземнай, глухой.
I ен тут адзін змардавауся, засох,
I рукі і ногі стаміу у кайданох;
Патраціу прасьветлыя жыцця гады,
Ніхто-б ні падумау, што ен малады.
Усе адцьвіло і завяло дауно,—
Змарыла няволя і пекнасьць, відно.
Спакойны і ціхі і хмуры усягды
Нясе церпяліва ен цежар нуды.
Ніколі ні плакау, здаецца, аб тым,
Што згінуу так марна у турме маладым,
Што сілу, надзею і храбрасьць згубіу,
Што землю і сьвет і людзей усіх забыу.
Ніколі ні чуць ні успомніу аб тым.
Турма адазвалась спакоем над ім.
На голай саломі дні й ночы ляжыць,—
Прывык ужо бедны так гніці і жыць.
Прывык ад жыцця на зямлі адвыкаць
I дзень ад дня толькі сьмерці чакаць.
Ці ночка надойдзе, ці дзень настае,
Ці людзі гамоняць, ці птушка пяе,—
Яму усе рауно. Каб нічога ні чуць,
Ні знаць і ні бачыць, каб вечна заснуць
У камэры гэтай, у далі ад усяго!..
Німа ужо сэрца, ні думак у яго...
Адну толькі руку ен бачыць што-дзень
I тую так слаба, як бы цераз цень.
Яна яму хлеб із вадой падае,
А болей нічога німа у яе...
Чыя яна, хто яе у сьвеці уладар,—
Ні знае нявольнік, турмы гэтай цар:—
Дзяучына, ці хлопец, ці хто із старых
Прыйходзіць к яму ні ад сьценау сырых,
Ні ад тэй із саломы пасьцелі свaей,—
Ні чуу ен ніколі, ніколі аб ей.
Каб можа-быць ведау, за ласку-б падчас
Так шчыра сумеу цалаваць яе раз.
Але ні прыйшлося нявольніку знаць,
Хто ходзіць у цямніцу яму спагадаць.
Адно толькі часам, як ляжа ен спаць
I вочы закрые і стане дрэмаць,
Сны чорныя, страшныя сьняцца яму:
Ен бачыць, як крадзецца хтось у турму,
Як дзьверы замкнутыя зычна скрыпяць,
Як сіліцца нехта выбіць, зламаць;
Ен чуе і рогат і плач без канца
I песьні, каторым німа ні канца,
Німа ні спакою усенькую ноч
I слухаць яму іх аж стане ні у моч,
Бо усе успамінаюць аб волі яны,—

Ен хутка устае, надзевае халат
І ходзіць і ходзіць то уперад, то узад.
А сьлезы безмерна ліюцца з вачэй:
Ен плача аб долі нішчаснай сваей.
І вось перад ім нідалека вакно,—
Здаецца, без гратау жалезных яно.
І ен палахліва ідзе да вакна,
Ні бачыушы сьвету і сонца здауна;
Садзіцца на ем і у чароуную даль,
Нягоду пазбыушы і горо і жаль,
Глядзіць і, здаецца, ен вольны ізноу,
І лёс свой шчасьліва нанова знайшоу.
Вясенняя ноч над зямлей залягла
І цемна і хмура... Цярушыць імгла,
А вецяр гуляе, рагочэ, пяе,
У садзе між радау безлістых снуе,
Над рэчкаю цемень, як хмара вісіць...
І замак таемна і хмура глядзіць
Высокаю вежай увакруг на прастор.
І глуха і нудна. Часам каля гор
Адно толькі слаба блісьне аганек
І здасца, як воучыя вочы здалек...
Хістаюцца рады высокіх дубоу
І сьняць пра раздолле прайшоушых гадоу,
Як жыцце цьвіло усягды каля іх,
Як любым быу ім кожны радасны міг,
Як сіла жыла, красавалася моц...
Пануе вясенняя цемная ноч,
Ні крыка, ні духа і жыцця кругом...
Ша!.. Хтось у далі застагнау пад вакном
Высокаго замку і раптам прапау,
Адно толькі вецяр запеу, заіграу.
Як нудна у полі у вясенную ноч!
Як сэрцо дрыжыць і нявольна у скоч
Трывога і страх западае яго...
І сэрцо ніколі ні знае таго,
Што цемная ночка стаіці магла...
Ша!... Цень вось да рэчкі ужо падыйшла.
Чытачу, пязмога ужо мне гаварыць,
Пара бы хоць крышку дауно сапачыць.
Я лягу, а ты мо' паслухаеш сам,
Што дзеіцца можа над рэчкаю там.

Шырокія хвалі шумяць і равуць
І берэг шырокі раз-по-раз грызуць...
Да рэчкі дзяучына у ціны падыйшла
І плакаць, закрыушы свой твар, пачала.
То плакало горо у душы маладой,
То сэрцо стагнало, абвіушы нудой,
А далей усе сьціхло... Занылo усе,
І вецяр пачау заціхаць па крысе.
Адно толькі хвалі шумелі, раулі,—
Дзяучыні на вечнасьць спачынак далі.
Нішчасная Галя, галубка мая!
Дзе дзелася радасьць, надзея твая?!
Дзе думкі, дзе шчасьце, краса і любоу?!
Усе згінуло прахам, ні вернецца зноу,
І памяць між цемных людзей прападзе.
Над рэчкай-магілай твaей загудзе
Адзін толькі вецяр. І хто будзе жыць,
Ні скажэ, што шчыра ты умела любіць.
Прайходзіць зіма... Зелянее лужок,
Ажыу пад гарою хваевы лясок...
Запахлі пале макраватай раллей.
Вось птушкі пяюць над васкросшай зямлей,
І сонца прамені зіяюць ясней,
І сэрцо у грудзях забілось мацней.
Кахаю цябе, маладая вясна!
Ты радасьць мая і надзея адна,
Ты жывіш халодную, ціхую кроу.
У душы разліваеш спакой і любоу.
Люблю без канца красаванне твае.
У ім сіла і вера і думкі мае,
І хмель, зачарованы шчасьцем віна.
Кахаю цябе, маладая вясна!
На землю ажыушую вечар сайшоу.
Вось месяц глядзіць з-за цемных лістоу.
Высокія ліпы у сада рагу
Шумяць на дварэ. Убачыш слугу
З вяселым настроем на кожным шагу.
І сьвеціцца замак мільенам агнеу,
У палацы спачынак жаданны зыйшоу.
Магнат той сусьветны, валка той, князь,
Сядзіць ен і дзьверы адкрылісь насьцяж
У іх паявілася пара людзей,—

За імі ж, с паглядам пахмурых ачэй,
Нявольнік змардованы доляй сваей...
— «Ну, досыць!.. Скажы мне, што думаеш ты?
Чаго ты забрауся у час ночы сюды?
На што заманіу ты ее да сябе,—
Надзею маю, усе думкі мае?
Ты думау, ніштожны ты, чорны чэрвяк,—
Ты думау, што будзе усе гэта так?
І жыцце адно маладое згубіу...»
— «Ой, князь! Я любіу ее, шчыра любіу,
І душу яна мне сваю аддала,
Але твая ласка між намі лягла.
Ты, горды мучыцель, убійца і кат!
За гэтыя словы памерці я рад,
Бо гэта праудзівае званне табе.
Ты Бога забыуся, забыуся сябе!
Ты думау, як кінуу у цямніцу мяне,
Змарыць і любоу дарагую у турме.
Нішчасны!.. Ты бачыш, я ей толькі жыу.
Дык знай, што дачку тваю год я любіу,
Нізнаючы сну і спакою у душы,—
А два у турэмнай, панурай ціші.
І ведай,—яна была верная мне:
Табе і ні сьнілась падобнае у сьне.
Ні знау ты любві усе жыцце свае,
Ты еу маю душу і сэрцо ее...
Ты пуць нам павузіу да шчасьця, і мы
Халоднай адвагай зьвязалі вумы.
Нягодны ты, подлы! Ты гэтаму рад?..
Мучыцель, крываніуца!..»
— «Дык гэтак?!.— «Ну, кат!..»

Канец.

Ф. Чэрнышэвіч.

Сон.

Лето, сонцо, салавейка,
Рэка, рыбка ў ёй на дне,
Пастушок, труба, жалейка...
Неяк сьніцца-сьніцца мне.

Гэта сон радзімых ніваў,
Ранніх росаў ды зарніц,
Шэптаў лесу, Нёмна зьвіваў,
Век нідбаючаго ніц.

Сівы Горадзен адвечны
Ім абмыты, абняты,
Дзе шырокай, безканечнай
Стужкай цягнуцца плыты.

Ціхі замак над вадою,—
Вартаўнічы тых вякоў,—
Як тут лазіў грамадою
Рой князёўскіх сваякоў.

Бадь грымеў,як дні, так ночы,—
Ад пары аж да пары,—
І паненкаў зоры-вочы
Нёман лашчылі стары.
Тут паслы даўнейшай Польшчы
Тры дне моўчкі прабылі;
Прамаўчалі-б срок мо' й больш,
Але ж далей ні маглі.
Давялося адрачыся
Ад дзяржаўных ім правоў:
Кацярына, сьмяючыся,
Праліла-б іх от-дзе кроў.
На другом баку Францішкаў
На гарэ стаіць касьцёл.
Шмат пярпеў наш люд уціскаў,
Як капаў глыбокі дол,
Каб с касьцёлу ў замак гэты
Працягнуць падземны ход,—
Ды дабіўся колісь мэты
Пад прыгонамі народ.
Калі пойдзем за вадою
Па дарозі ў князеў лес,
Дзе с халупкаў чарадою
На жыцце бедак залез.

То Каложскую капліцу
Убачым хмурную, як дол,—
Хрысьціянство стуль ірдзіцца
Пачыналося вакол.
Гадоў восімсот мінуло
(Хто ж мог гэтулькі пражыць?),
А яна нібы заснула
Ды над прываллю ляжыць.
Дзе ж цяпер ты, родны Нёман,
З мілым Горадням маім?..
Чужой песьні й мовы гоман
Мусі лётае па ім...
Але ж не,—то сон мой хворы!
Родны ж там жыве наш люд,
Тыя ж долы, тыя ж горы
Там. Хоць я... вось тут.

Менск, 7/VI 1918. **Крауцоу Макар.**

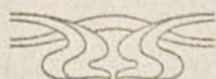

Стварэнне бусла.

(Легэнда).

Даўным-даўно, у вытоках Буга,
Ніподалёк ад рэчкі той,
Адзін сярод людзей, як пуга,
Жыў Янка, чалавек сьвятой.
Любіў ён Бога, шанаваў
Яго законы, прыказанні,—
Ды шчырасьць спраўдзіць пажадаў
Бог некаліСь ў яго пытаннях.
Паклікаў Янку і сказаў:
«Вось мех,—развязываць ні вольна;
Што ёсьць там—ні глядзі». Узяў
Яго на плечы Янка здольна.—
«Ты мусіш аднесьці ды кінуць ў рэчку,
Развязываць і што там ёсьць—глядзець
Ні маеш права: будзе спрэчка
І кару дужую за гэта будзеш мець».
Узваліў на плечы Янка мех.
Нясе, а сэрцо так і бьецца:
Так хочацца, бярэ аж сьмех,
Пабачыць, што у ём чаўпецца?
Змарыўся... Стаў... На мех глядзіць
Ды чуе штось шыпіць і варушыцца.
Ні мог і сам сябе спыніць,—
Мех развязаў і стаў дзівіцца.
Гад, жабы, яшчаркі, вужы—
Брыда,—якой ні бачыў ён на сьвеці;
Блішчаць на сонцы, як нажы,
Паўзлі з мешка яго, як плеці.
Страх Янку агарнуў,
Ад прыкрасьці ні знаў, дзе дзецца.
Меха ён больш і ні крануў,
І Богу даць адказ бярэцца.
На споведзь Янка йшоў і Богу
С пакутай, як было, усё разсказаў.
«Ні датрымаў я нашую умову:
Чорт спутаў, мех я развязаў».
І ў гневі Бог сказаў да Янкі:
«Каб нечысьць гэту усю сабраць,
Ні будзеш мець ты мейсца, ні станкі
І будзеш буслам па зямлі гуляць»...
І беларус буслоў шануе:
Ён кажа: «Нельга бусла біць,
Бо Янкі у ём душа істнуе.
Ён чалавек і хочэ жыць».

30/v 1918 г. **Пятро Крэчэўскі.**

І нудна...

І нудна, і часам бывае,
Што сэрцо ад ранку маучыць.
Тагды я ні рад, хто сьпевае
І плачу, калі гаманіць.
Бо ведаю, шчасьце—у долі,
Бо горо таму, хто адзін.
Без шчасьця веселле у полі
І песьня дзявоча—палын.

Менск, 21/v—18 г. *М. Запольскі.*

КРОНІКА.

Курсы беларусазнаўства. Закончыліся лекцыі па статыстычнай і гістарычнай географіі Беларусі (А. Смоліч) і па гісторыі Вялікаго Князства Беларуска-Літоўскаго (Я. Лёсік). Рэшта лекцый яшчэ чытаецца. Курсы маюць закончыцца 15-го чэрв..

Беларускі тэатр. У суботу 1-го чэрв. у Беларускім Народным Домі імяні М. Богдановіча ставілася першы раз пьеса Ф. Алехновіча «Калісь».

6-го мая у мястэчку Койданаве адбыўся Беларускі тэатр. Былі пастаўлены: «Ні розумам сьцяміў, а сэрцам» і «На рэвізіі» Крапіўніцкаго. Аркестр балалаечнікаў іграў беларускія песьні.

Выдавецкі рух. З ініцыятывы Сэкрэтара Асьветы, А. Смоліча, Народны Сэкрэтарыят пастанавіў выдаць кнігу вершаў паэты Алеся Гаруна «Матчын Дар», «Песьні Жальбы» Якуба Коласа, «Новы беларускі лемэнтар» [граматку] А. С., «Літэратурную Хрыстаматыю» «Дзіцячую Чытанку» і «Праваслаўны Малітвеннік.»

«Матчын Дар» А. Гаруна. «Дзіцячая Чытанка» і «Праваслаўны Малітвеннік» ужо друкуюцца і ў скорым часі выйдуць у продаж.

Пры Народным Сэкрэтарыяце Асьветы парушано пытанне аб залажэнні камісіі для перакладаў лепшых школьных падручнікаў і кніжак для школ і народу.

Л. Толстой і М. Горкі на беларускай мове. М. Касьцевіч пералажыў на беларускую мову пьесу Максіма Горкаго «На дне», а Р. Земкевіч драму Льва Толстога «Уласьць цемры».

Беларуская гімназія у Будславе. Беларуская гімназія у Будславе была заложана, дзякуючы стараниям вядомаго беларускаго дзеяча З. Будзькі і яе дырэктара І. Васілевіча. Гімназія адчынілася у пачатку вучэбнаго году 1917 г.. Народны Сэкрэтарыят асігнаваў на утрыманне гімназіі у 1918 г. 20000 руб..

Беларускі консул у Кіяве. Сябар Беларускай Гандлёвай Палаты на Украіне, М. В. Трэмповіч. 29-го мая назначаны консулам Беларускай Н. Рэспублікі у Кіяве. Да часу гэтаго назначэння абавязкі консулята на Украіне выпаўняла Беларуская Гандлёвая Палата на Украіне.

Беларускі Сэкрэтарыят. Першы склад Народнаго Сэкрэтарыяту Беларусі функцыянуе у поўнай меры. Злажэнне новаго складу зацягнулося і мае выращыцца ні раней 10-15-го чэрвеня. Пан Р. Скірмунт, катораму, на моцы ухвалы Рады, даручано злажэнне новаго складу Сэкрэтарыята, адтрымаў ад Народнаго Сэкрэтарыяту спэцыяльнае даручэнне з надзвычайнымі поўнамоцтвамі і выехаў за межы Беларусі, на Украіну, адкуль мае вярнуцца ні пазьней 10-го чэрвеня.

Мірная дэлегацыя Беларусі. У зьвязку з распачатымі мірнымі перагаворамі Украіны з Маскоўшчынай, Народны Сэкрэтарыят пастанавіў пасляць туды новую дэлегацыю [заміж Р.-Міхайлоўскаго і Цьвікевіча] дзеля дачынення у перагаворах пры размяжаванні Маскоўшчыны з Беларусьсю.

Гадаўшчына сьмерці М. Богдановіча. У гадаўшчыну сьмерці нашаго паэты і і пісьменніка М. Богдановіча, 26 (12)-го мая, у Беларускім Народным Домі яго імяні [Дольная Ляхаўка] адбыўся літэратурны вечар, на каторым А. Смоліч і М. Касьцевіч прачыталі лекцыі з значэнні поэзіі М. Богдановіча. Артысты Першаго Т-ва Беларускай Драмы і Камэдыі дэклямавалі вершы М. Богдановіча. У праваслаўным саборы была адслужана паніхіда па нябошчыку. Сьвяшчэннік меў кароткую прамову па-беларуску.

Сход уцекачоў-беларусаў у Пэтраградзе. 14-го красавіка у цырку «Модэрн» адбыўся сход уцекачоў-беларусаў і грамадзян беларусаў, замешкалых у Петраградзе. Зышлося каля 800 чалавек. Першым разглядалося пытанне аб сучасным становішчу Беларусі. У часе дэбатаў над гэтым пытаннем, адзін с прамоўцаў сказаў, што «каталікі—ні беларусы, а с крыві і духу—палякі.» Увес цырк захвалеваўся ад абурэння сходу. Пачаліся выгукі протэстаў як ад каталікоў, так і ад праваслаўных: «гэта даўнейшая рэлігійная траўля, далоў!» Словы прамоўцы, сказаўшаго, што «на Вольнай Беларусі ні павінна быць і ні будзе рэлігійнаго цкавання» сход страў гарачым вітанаем.

Петраградзкая арганізацыя Беларускай с.-д. рабочай партыі злучылася з большэвікамі і ўступіла у іх агульную арганізацыю пад назваю: «сэкцыя беларусаў.» У культурна-прасьветнай працы сэкцыя мае поўную аўтаномію. Пры ёй закладаецца гурток «Ахвотнікаў Беларускаго Народнаго Штукарства.»

Газэта «Дзянніца». Вестка Беларускаго Нацыянальнаго Камісарыяту у Маскве. «Дзянніца», на першы погляд, робіць прыкрае уражэнне сваімі артыкуламі на «казенны тэмат», у каторых, кшталтам літэратурнай творчасьці на платох, пералічаюцца усе сьмяртэльныя грахі беларускай «буржуазеі» і беларускіх соцыялістаў «згоднікаў» і выхваляецца маскоўскі кшталт грамадзкаго бытавання. Але гэта ужо—справа густу, бо на Маскоўшчыне большэвіцкія парадкі дадзелі ўсяму народу у Вялікаросіі. Ні ладу, ні складу там німа, і змучаны вайною і рэвалюцыей галодны народ маскоўскі думае адно аб тым, каб хутчэй прышла якая нібудзь моцная уласьць,

большэвіцкіх парадках двух гадак ні можа быць,—з надворку відней... І вось, калі прыглядзішся да «Дзянніцы» бліжэй, дык відаць, што палітычныя артыкулы не толькі «казенны штыль», а за імі хаваецца праўдзівая любоў да свае бацькаўшчыны, бажанне бачыць Беларусь цэльнай, нідадзельнай і шчаслівай. Аб гэтым голасна сьведчаць усе вершы і «ні-соцыялістычныя» станці «Дзянніцы.» Трэба толькі вярнуцца супрацоўнікам «Дзянніцы» з Масквы да дому, на сьвежае роднае паветро, каб іх адурэнне па соцыялізме развеялося і зьнікло, як дым па ветру. Німа большых патрыотаў над беларусаў, а покі што, разумеяцца, з ваўкамі жыць—па воўчы й выць...

Візытацыя прэдстаунікоу Беларускае Рады да фон-Фалькенгайма. 27-го мая камандуючым X-й арміі генэралам ад інфантэрыі фон-Фалькенгаймам былі прыняты прэдстаўнікі Беларускай Рады, пп. Серада, Варонка, Аўсянік і Алексюк. У прыватнай размові выясьніліся спагадныя адносіны нямецкіх уласьцей.

Далей, у больш падробнай размові прэдстаўнікі Рады мелі магчымасьць працанаваць у тым, што нямецкія окупацыйныя ўласьці ідуць на сустрэч жаданням Беларускай Рады і нацыянальнаму беларускаму руху і што окупацыйныя уласьці хацелі-б бачыць у Радзе пасрэдніка паміж нямецкімі ўласьцямі і беларускім народам дзеля таго, каб па магчымасьці зрабіць лягчэйшымі жыццёвыя труднасьці, выкліканыя вайною.

Важныя перамены у Менскай Радзе бурмістрау (Гарадзкой Управе). Менскі войт (гарадзкі галава), П. П. Кашчэнка, родам дзесь с Херсоншчыны і трапіўшы да нас, у Менск, шукаючы сабе заработку,—чалавек, глядзеўшы на беларускую справу, як пеўвнь у люстэрку,—прымушан такі быў падацца ў адстаўку. Як потым выясьнілося, пан Кашчэнка злажыў с сябе абавязкі Менскага войта, наданыя яму у часе вайны расійскай салдацкай,—па загаду нямецкай вышэйшай уласьці. Як япо там ні было, але мы мусім сказаць пану Кашчэнку на прашчанне: «Скатертью вамъ дорога! Едзьце туды, адкуль прыехалі. Спадзяёмся, што хутка ні адзін з вас накіруе ногі свае цераз Воршу прэч на Масхоўшчыну.»

П. П. Кашчэнка адтрымаў апшыт (ухіленне ад службы) 25-го мая, а 27-го мая яго мейсцо заняў б. войт, пан С. Б. Хржонстоўскі, па правох камісара. Пан Хржонстоўскі—асоба усім ведомая у Менску, юрыст і грамадзянскі працаўнік. У свой час ён прызнаў сябе беларусам і называў сябе Хрушчэўскім, а ні Хржонстоўскім, як называюць яго папольску. Есьць чуткі, што пан Хрушчэўскі даў сваю згоду увайсьці у склад Беларускаго Сэкрэтарыята габінэту п. Р. Скірмунта, як сэкрэтар грашавых спраў. Пан Хрушчэўскі доўгалетні менскі войт. Будзем чакаць ад яго працы, як ад пэўнаго беларуса, каторы любіць і родны горад свой і сваю Бацькаўшчыну.

Галлерэя беларускіх пісьменнікау і вучоных. З ініцыятывы часоваго маршалка Народнаго Сэкрэтарыята, п. Я. Варонкі, артыста-маляр С. Валансевіч малюе галлерэю портрэтаў беларускіх пісьменнікаў і вучоных: Багушэвіча, Ніслухоўскаго, Марцінкевіча, Я. Коласа, Я. Купалы, М. Богдановіча, Ф. Скарыны і інш.. Гэта галлерэя будзе цяпер ядынаю, бо бышыя да гэтаго часу коллекцыі згінулі у 1915 г. у часі адступлення расійскаго войска.

Сямі-моуны слоунік. Па загаду Глаўнакамандуючаго на Усходзі выданы слоўнік на сямі мовах: нямецкай, польскай, расійскай, беларускай. літоўскай, латышскай і жыдоўскай. Слоўнік мае 720 стр. формы лексыконаў. Каштуе у аправе 20 марак і 20% надбаўкі с прычыны даражыні.

«Вільня, як место мастацтва.» «Петроградское Эхо» у стацці «Вільня, як место мастацтва» піша:

Пазнаёміўшыся с кнігай проф. Вэбэра «Вільня, як место мастацтва», мы, на жаль, павінны адзначыць, што за многа дзесяткаў гадоў мы ні зрабілі таго, што немцы зрабілі у два годы.»

Беларуская Рада у Вільні. 26 і 27-го мая у Вільні адбыліся пленарныя нарады Беларускай Рады. Зьехаліся ўсе сябры Рады с правінцыі. Разглядаліся вельмі важныя справы беларускаго жыцця і прыняты адпаведныя рэзалюцыі.

У нарадах мелі дачыненне дэлегаты Гродз. Губэр. Цэнтр. Комітэту злучаных грамадзкіх арганізацый у Петраградзі. Комітэт гэты меў поўнамоцтвы ад 451000 арганізованых уцекачоў з Гродзеншчыны. Дэлегаты, апіраючыся на рэзалюцыі зьездаў уцекачоў, выказалі сваю згоднасьць с палітычным кірункам Рады.

Радзе даручан гродзен. дэлегатамі палітычны мандат ад імяні 451000 арганіз. учекачоў. Са свайго боку Рада прасіла Камітэт займацца варочаннем разам з гродзен. также і уцекачоў-беларусаў з Віленшчыны, Меншчыны і Ковеншчыны.

Злажэнне Сэкрэтарыяту Б. Н. Р. на некі час затрымалося с прычыны выезду радного пана Р. Скірмунта на Украіну. Радны Р. Скірмунт, катораму даручана формуванне Сэкрэтарыяту, адтрымаў надзвычайныя поўнамоцтвы Рады для выпаўнення натта важнай палітычнай мысіі на Украіне. Разам с тым, ён будзе мець перагаворы з беларускімі дзеячамі на Украіне ў справе дачынення іх да дзяржаўнатворчай працы на Беларусі.

Беларускія арганізацыі на Украіне. Закінутыя далёка ад свае Бацькаўшчыны беларусы-уцекачы і быўшыя ваенныя наладзілі у Харкаве і Катярынаславе Беларускія Рады. Новы украінскі урад адносіцца да беларускіх арганізацый вельмі спагадна.

Беларуская музыка. Проф. менскай консэрваторыі, І. Н. Усьцюжанінаў, пачаў зьбіраць беларускія матывы і музыку для беларускай опэры. Акром гэтаго, Усьцюжанінаў піша музыку на словы сучасных беларускіх поэтаў. Ужо напісана добрая і пекная музыка на словы сонэта М. Запольскаго «Павер ты мне.» У хуткім часе ім жа будзе напісана музыка на словы розных беларускіх поэтаў для сольнаго харавога сьпеву.

Усё напісанае Усьцюжанінавым сьпевацімецца у беларускім тэатры. Проф. І. Н. Усьцюжанінаў просіць усіх, хто ведае народныя беларускія матывы, даваццаца да яго (Скобелеўская, 34.)

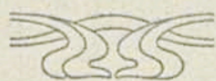
Роспуск Менскай Гарадзкой Думы. С 4-го чэрв. па загаду Глаўнакамандуючаго (Арме Обэркомандо) распушчана Менская Гарадзкая Дума, заміж каторай устаноўлены магістрат на камісарскіх правох. У склад магістрата назначаны: С. Б. Хржонстоўскі—войт, Г. Каплан—яго намесьнік; Цывінскі, Даўнар-Запольскі, паня Кодзіс, як меськія райны. Пры магістрату будзе іствваць Рада дарадчых з менскіх жыхароў.

Апека Народнаго Сэкрэтарыяту над Беларускім тэатрам. Загадчык трупы «Першаго Т-ва Беларускай Драмы і Камэдыі» Ф. Ждановіч зьвярнуўся да Народнаго Сэкрэтарыяту с просьбай аб прыняцці пад апеку беларускаго тэатру у яго поўным складзі. Народны Сэкрэтарыят на гэта даў сваю згоду.

Украіна і Беларусь. У зьвязку з расійска-украінскімі мірнымі перагаворамі, украінскае міністэрство разглядало пытанне аб адносінах між Украінай і Беларусьсю. Украінскі урад будзе падтрымоўваць прынцып самаадзначэння народаў і з гэтай прычыны пойдзе на сустрэч утварэнню этнографічнай, здольнай да жыцця, Беларускай дзяржавы. Аднак, с прычыны таго, што Беларускі урад яшчэ аканчацельна ні устаноўлен, а Беларускае гаспадарство [дзяржава] знаходзіцца яшчэ у стане утварэння,—з ім пры мірных перагаворах з Расіей будзе цяжка лічыцца оффіцыяльна. Усе ж такі украінскі урад на мірных перагаворах будзе бараніць жыццёвыя інтарэсы Беларусі.

Беларуская дэлегацыя на Украіне. Беларуская дэлегацыя была 1-го чэрв. у міністра заграничных спраў Украіны у справе устанаўлення беларуска-украінскіх граніц і дачынення беларусаў да мірных перагавораў з Расіей. Дэлегацыя падала ноту аб апавяшчэнні нізалежна-

сьці Беларусі, просячы, каб Савецкая рэспубліка прызнала ле ды каб былі пачаты перагаворы аб граніцах і гандлёвых зносінах.

С песьняу Тараса Шэучэнкі.

Запаведзь.

Як памру, дык пахавайце
Мяне на магілі
Сярод стэпу шырокаго
На Украіні мілай.

Каб шырокія палеткі
І Дняпро і кручы
Было-б відно,—было чуці.
Як раве равучы!

Як пацягне з Украіны
Ды у сіняе мора
Кроу варожу,—вось тады я
І палеткі й горы

Усе пакіну й панясуся
Да самога Бога
Маліціся. А да тога
Я ні знаю Бога!

Пахавайце ды уставайце,
Кайданы парвеце,
І варожай злой крывею
Волю акрапеце!

І мяне у сямі вялікай,
У сямы вольнай, новай,
Ні забудзьце памянуці
Ні злым, ціхім словам.

Разрытая магіла.

Сьвеце ціхі, краю мілы,
Мая Украіна!
За што цябе сплюндравалі,
За што, мама, гінеш?

Ці ты рана да усход сонца
Богу ні малілась?
Ці ты дзетачак нівэчных
Добра ні вучыла?

— «Малілась я, турбавалась,—
Дзень і ноч ні спала,
Сваіх дзетак дагледала
У звычай навучала.

Вырасталі мае кветкі,
Мае тыя дзеткі,
Панавала і я колісь
На шырокім сьвеці.

Панавала... О, Богдане,
Ніразумны сыну!
Ты паглянь цяпер на матку,
На сваю Украіну,

Што, калышучы, сьпевала
Пра сваю нядолю,
Сьлязьмі песьню палівала,
Выглядала волю..

Ой, Богдане, Богдавочку!
Каб я была знала,
То у калысцы прыдушыла б,
Пад сэрцам прыспала!

Стэпы мае запрадапы
Жыдаві, Нимоцы:
Сыны мае на чужыні,
На чужой рабоці.

Дняпро, брат мой, высыхае.
Мяне пакідае,
Мае мілыя магілы
Маскаль разрывае...

Ніхай рые, раскапуе,—
Ні сваё шукае;
А тым часам пераверткі
Ніхай падрастаюць
Ды і памочуць маскальові
Гаспадараваці
Ды з матулі палатняну
Сарочку здымаці.

Пасьпяшайце ж, ніладзькі,
Матку катаваці!

На чацьвера раскапана,
Разрыта магіла.
Чаго там яны шукаюць?
Што у нас згубілі?

Бацькі стары... Эх, каб яны
Знайшлі тое, што там пахавана!
Ні плакалі-б дзеці, маці ні зывала-б!

Крауцоу Макар.

Прароцтвы аб пагодзі.

Мы ўжо ўспаміналі аб працах п. Ст. Падберэскага, каторы 25 гадоў рабіў досьледы аб зьменах пагоды ў нашым краю. Цяпер, на просьбу яго, друкуем прысланыя нам рэзультаты яго работы.

«Баромэтр, як прылада дзеля прароцтва пагоды, мае вялікую вагу для хлебаробаў, але дзеля далейшае мэты яго помала. Ядыная крыніца, дзе можна шукаць развязкі гэтага пытання гэта— законы, якія кіруюць атмосфэрычнымі пераменамі. За аснову дзеля прароцтва пагоды на месяцы і годы можна ўзяць заўважаную у прыродзі падобнасьць—у прыбліжэнні, у агульных рысах з некаторымі ваганнямі—двох чародных дзесяцілецццяў і двох чародных пэрыодаў: кастрычнік—марэц, красавік,—верасень, у чарадаваньні падобных да сябе гадоў і месяцаў; напр., 1900 год падобны да 1910, 1901—да 1911, 1902—да 1912 і т. д.; кастрычнік 1900 году падобны да красавіка 1901; лістапад 1900—да мая 1901; марэц 1901—да верасьня 1901 і т. д.

«Апіраючыся да памянутых дзьвёх асновах падобнасьці гадоў і месяцаў, мы можам болей-меней прарочыць пагоду на шасьцімесячны пэрыод—ад красавіка да верасьня з нікаторымі ваганнямі. Аднак, я хачу асабліва адзначыць слово «падобнасць», бо ўсе прароцтвы даю толькі болей-меней точна.

«Спадзеваная пагода на шэсць месяцаў—ад красавіка да верасьня 1918 году—ў нашым краю мае быць гэткая:

Красавік: суха, халады; каля 30—прымаразкі.

Май: халодны, вільготны.

Чэрвень: мала цепла; лічаныя гарачыя дні, вільготны; крыху дажджу—ў меру патрэбы.

Ад 2 ліпня да 16 жніўня —благая пагода на 6 тыдняў, з лішкам вільгаці. Мае дзяліцца на тры пэрыоды:

першы двохтыднёвы перыод ад 2 да 16 ліпня: буры навальніцы, ветры; спадзеваныя крытычныя дні з навальніцамі—каля 2, 6, 11 і 15;

другі двохтыднёвы пэрыод ад 17 ліпня да 1 жніўня—блізка ніўстанная слата, без навальніцы, без сонца, без ветру;

трэйці двохтыднёвы пэрыод ад 2 да 16 жніўня; першы тыдзень блізка ўвесь пагодны, другі—дажджлівы;

Дзень 16 жніўня можна лічыць апошнім днём благой пагоды.

Другая палова жніўня: суха, адзін раз перападзе дождж.

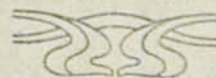
Верасень: суха.

«На гэтым канчаецца прароцтва пагоды на памянутыя шэсць месяцаў—ад красавіка да верасьня. Апіраючыся на рэшце агранічаных і ніпэўных данных, я прабую схарактарызаваць пагоду на два чародныя месяцы: кастрычнік і лістапад 1918 г.:

Кастрычнік—суха, холад.

Каля **2 лістапада** —пачатак зімы; земля замерзьне на суха, без папярэдняе восеннай слаты.

«Гоман.»

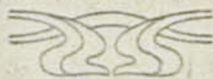

Гутарка Александра і Сьцепана.

«Вот жыдоўка, Фрыдлянд Сорка,
Прыпраўляе добра мед:
Тут і саладка, і горка,
І ў мазгох чуць заварот.
Абы толькі я дарваўся
Да яго, дык хлебану!»—
Гэтак вось раз спаведаўся
Александра Сьцепану.
Трэ ж было такой праўды:
Хтось вындліну ў Станкі ўкраў.
Ператрэслі скрозь мы усюды
Гумны, клеці... Сьлед прапаў.
Прагарэла мысьлю—справа,
Ні знайсьці прапажы мне...
Мы йшчэ зірк да Станіслава—
Згуба ё ў яго гумне!
Рады мы, сьмяецца Станка:
Есьць каўбасы, кумпякі...
Будзё у Соркі зноў гулянка
А мядок, бач, «падаўкі»!
Вось паклікалі на піво
І мяне і панятых.
Я бягу да Сорки жыва
Баравік зьявіўся у міг.
Цэлы дзень мы там гулялі,
Дык жа трэба, як на зло,
Вечарком, у самым балі
Ліхо прабарэча ўнясло.
Вось мы усе і патрухлелі...
Я скарэй пад ложак—шмыг!
Толькі, добра быўшы ў хмелі,
Асыкнуўся Баравік:
«А чаго ж тут пан шукае?»—
Языком баўтнуў, засьмяг:

Сорка, у страху ледзь жывая,
Стала ціха пры дзьверах.
Пробаршч — бойкі чалавечак—
Так адказвае яму:
«Бач, шукаю я авечак,
Што зблудзілі у карчму!
Вось вас клічу ісьці да дому
Да дзяцей і да жанок...
І ля ўцехі духу злому
Ні зьвўляцца у шынок».
Баравік шукаў зачэпкі
І ужо браўся да грудзей,
Але ксёндз ні зломак, крэпкі,—
Адапхнуў яго бардзей.
На нагах ён ледзь трымаўся,
Дык назад і паляцеў.
Сьмех агульны скрозь узьняўся,—
Баравік упаў у гнеў.
Ускарабкаўся памалу
І ну гнацца дай у міг!
Удзьверы тып! Злуецца с шалу,
Адчыніць ні можа іх.
Ксёндз, выходзячы, з падворку
Дзьверы клямкай зашчапіў.
Гэтак нас усіх і Сорку
І гулянку абакпіў.
Дык і дрэнна, бач, Сьцепане,
Што кіруе намі жыд:
Ксёндз ні дасьць цяпер адхлання—
Трэба кінуць мёд, бо стыд»..

Сьмілавічы, 26-VI—1917г. **А. З.**

Весткі с краю.

В. Слабада-Кучэнка, Слуцк. пав. Тутэйшая моладзь, зразумеўшы сучаснае становішчо Беларусі, злучылася у гурток «Зарніца»». з мэтай зрабіцца вольнымі ратаямі. Мае ён і культурна-прасьветныя заданні З гэтаго ж і пачалася праца.

28 красавіка [ст. ст.] гурток ставіў спэктакль. Ігралі «Па рэвізіі», кам. Крапіўніцкаго. Ігра артыстаў была вельмі добрая, калі узяць пад увагу тое, што усе з іх былі першы раз на сцэні, а нікаторыя, дык сцэны дагэтуль і ў вочы ні бачылі.

Народу было шмат, і усе асталіся вельмі здаволены. На Тройцу маняцца гэтак сама рабіць прэдстаўленне.

Гэтак-та у нас робіцца: старыя былі прачнуліся, але зноў заснулі, а маладыя збудзіліся, злучыліся і працуюць. Памажы ім Божа! *Янка Кушэль.*

Дв. Філіповічы, Мазырск. пав. Нідаўнымі часамі на гэты двор у ночы злыдні зрабілі напад. Упраўляючы двором, п. Н. і яго семья былі збуджаны стрэламі, якія сыпаліся густа у ва усе вокны дому. Нішчасная семья была на валасок ад сьмерці, ні можучы ні уцячы, ні бараніцца. Калі ад стрэлаў узьняўся пажар, п. Н. і яго сын сталі стрэляць, каб даць змогу уцячы кабетам —нявестцы і яе сястры—з дому. Уцекаць прышлося праз вакно, пад градам куляў. Нейкім цудам семья здолела уцячы жывымі і цэлымі. Сярод злыдняў есьць некалькі раненых.

Згарэло вельмі шмат цэнных рэчаў, належачых да гаспадара двору п. Богуша, а так само усе рэчы, грошы і адзежа пана Н. і яго семьі.

Страты вялізныя. Вядзецца прасока.

* * *

Ахвярую Гурткам «Зарніца» у вёсках Слабада—Кучынка і Старыца, Слуцк. п.

Бачу «Зарніца» на ўсходзі
Над вёскай Слабодкай ўзыйшла,
Колькі праменняў ў прыгодзе
Кінула й далей пайшла.
І ў Старыцы сьвеце яна,
Як раніцай сонцо на ўсходзе,
Народ прабуджае яна
І добрыя думкі наводзе.
«Зарніца», сьвяці ты ў душы
Селянскіх хлапцоў і дзеўчат,
Каханне у іх запішы
Да нівак радзімых, да хат.
Зрабіся прароцтвам гадзіны
Братэрства, кахання, свабоды,
У якой ўшанаваці павінны
Народ наш чужыя народы.
Пакаж ім праўдзівую сьцежку,
Каб выйсьці на вольнасьці шлях,
Вядзі праз жыццё па узьмежку
У квяцістых народных палях.

Юрка Прышчэпа.

Таварышу.

Ці ты бачыў, як па мору
Пойдуць хвалі чарадою?
Як ў сібірнейшым напору
Бьюць у бераг у час прыбою?
Моро пеніцца і зліцца,
Нісупынна коціць валы,
Бышным с злосьцю хоча ўпіцца
Сілай моцнай сваёй ў скалы,
Каб зьвярнуць усе цьвярдыні
Ды разабіць усе прашкоды
Ды, разьліўшысь па раўніні,
Ураз здаволіцца свабодай.
Але моцна стаяць скалы,—
Адбіваюць усе напоры
Буйных хваляў й дзікіх валаў,
Што іграе імі моро.

Так і ты, таварыш мілы,
Будзь у жыццю нібы скала
І адважна, поўны сілы,
Ваюй з бураю-навалай.
Аб цьвярдыню гордай волі
Разьбівай бяды напоры
І ў барбэ за шчасьце-долю
Спыняй моро, зрывай горы.

Цішка Гартны.

Рэдактар Я. Лёсік.

Выдавец: «Т-во Беларускай Культуры». Друкарня Я. А. Грынблята.